

Szólászabadság-e a rasszizmus védelme?

VISSZHANG - XLIX. évfolyam 12. szám, 2005. március 25.

Amennyire ki tudom venni, múlt heti kritikai levelében Tóta W. Árpád két, egymással részben összefüggő állítássort tesz, amelyeket válaszra érdemesnek gondolok, még ha logikus érvek soraként nehéz is értelmezni őket (0 Fahrenheit, ÉS, 2005/11).

Tóta W. szerint a kereskedelmi televíziók nem szolgálnak rá kritikus véleményemre, ugyanis műsoraik megfelelnek a népnek, illetve a tömegeknek. A szerző e két fogalmat rokon értelmű szavakként használja. Előbb "...a nép mindig ilyen volt", hangzik Tóta W. érve: azaz "kalandregény, akciómese és pornográfia mindig létezett, amióta az ember megtanult rajzolni a barlang falára." Ez azért talán nem olyan egyszerű, mint azt ő véli. A társadalomtudományi jártasság minimuma elégséges lett volna arra, hogy valaki megtanulja, hogy mindig - sohasem volt. A társadalmaknak története van, a történeten belül különféle összefüggések adódnak, ezek a kontextusok jelentéseket teremtenek és temetnek. Így például a nép sem létezett "mindig". A nép fogalmát bizony a történet egy pontján épp úgy fel kellett találni, mint például a modern ízlését.

Talán nem ízléstelenség e helyt egy, néhány hete az ÉS-ben megjelent esszé egy mondatára utalnom: "A népiség ideológiájának fogalmi szerkezetét a mindenkori axiomatikus érvelés jellemzi - mintha mindenki számára tökéletesen világos kellene hogy legyen, mit is jelent egy modernizálódó (mint Petőfiék idejében) vagy modern (mint a huszadik században) társadalomban a nép mint szociológiai jelenség". (Margócsy István: Nép és irodalom, 2005/2.)

Attól tartok, hogy Tóta W. nem hallott arról, hogy a nép nem pusztán szitokszó vagy üres frázis, hanem társadalomtudományok által értelmezett, tehát nem homogén fogalom. Annál is inkább ezt gondolom, mert Tóta W. a nép és tömeg fogalmát szinonimaként használja, ami - enyhén szólva is - különös idea. Majd nagy örömmel megfogalmazza tézisé: a kereskedelmi televíziózás alkalmasint "sokkal szervezettebb része legalábbis a jelen kultúrájának, mint az asztalfióknak írt regények vagy elemzések." Ha lefordítjuk azt a kultúráképet, amely Tóta W. számára követendő, abból az derül ki, hogy a Fábry-show a nép és tömeg örök vágyának szükségszerű és szerves kifejeződése, ellenben T. S. Eliot marginális senki, aki nyugodjon bele, hogy az íróasztalnak írt. Ha a szerző nem is tudja: ezt én bizony önkéntelen neodadaizmusnak hívom, ha tetszik, naiv álavantgárdnak fogom nevezni, remek példaként annak, hogy amit a szerző komolyan írt, lám, paródiaként olvastatik.

Azonban a legszebb érv még hátravan: "A tömeg ízlése adottság, természeti törvény", fogalmazza meg a végső szentenciát a Pulitzer-díjas újságíró. Ezt elég nehéz kommentálnom. A helyzet az, hogy a tömegnek is története van, s nincs állandó természete. A természeti törvény fogalmának, érvének feltételezése a társadalom kérdéseit illetően: elnézést, de tanulatlan számárság. Valóban bájtalannak gondolom, hogy valaki a szerzőre jellemző retorikai hevültséggel, kedélytelen inszinuálás közben elemi érvelési hibák sorozatát kövesse el.

Tóta W. második csoportba foglalható állításai az internet szabadságáért való aggódásával kapcsolatosak. Amennyire értem, szerinte az interneten mindent szabad, és kész. Mindebből két dolog következik: egyrészt, hogy a szerző még mindig nem ismerte fel, hogy a hálózat kultúrája további kultúrákkal áll összefüggésben, s épp a hálózatok hálózatainak kontextusai adják korunk kultúráinak egyik elemzésre igen érdemes területét. Csakhogy ezúttal nem egy általános vitáról lett volna szó. Tóta W. itt részben utal pár aktuális eseményre, részben elég inkorrekt módon elhallgatja azokat. Történt ugyanis, hogy a

közelmúltban egy megtévedt fiatalember - nem tudom, miért - úgy gondolta, hogy "feltenne" a hálóra egy kedélyes játékot, az OláhActiont, amely a romák Magyarországról való kipusztításának gyakorlatát kínálja a homo ludensnek. Ennek kapcsán elhangzott pár mondatom a nyilvánosságban, ugyanis valóban polgári próbaper lehetőségén gondolkoztam el, s ezt megemlítettem egy interjúban. Ma is azt gondolom, hogy az OláhAction kifejezetten élesen veti fel a szólásszabadság kérdését. A tömeggyilkosság-játék nem pusztán ízlésbeli probléma. Nehezen védhető az az álláspont, amelynek értelmében a romaellenes atrocitásoknak semmi közük sincs a romaellenes reprezentációhoz. Nem véletlen, hogy tágabb hazánkban, az Európai Unióban a rasszizmus előbb-utóbb köztörvényes bűnként tartatik számon. Konkrétan: az OláhAction játék elgondolóival valóban elég nehéz vitatkozni arról, hogy s mint állunk ennek a tréfának a társadalmi veszélyességét illetően. Aki nem ismeri fel, hogy a rasszizmus elleni küzdelem a szabad emberek büszke sajátja, az nem tudja, hogy mit jelent szabadnak lenni.

A fiatalember megijedt, nyilvános bocsánatkérését az [origo]-n megfelelő gesztusnak gondoltam, s ezzel számomra a dolog befejeződött. Egy blogger szerint azonban nem, s ez a szerző (?) a net nyilvánossága előtt annak a meggyőződésének adott hangot, többször egymás után, hogy a romák mégis hagyják el az országot. Örömmel jelentette olvasóinak, hogy honlapján az OláhAction továbbra is linkelhető, azaz onnan is elérhető. (Általában nem kedvelek "egy bloggerről" beszélni, de bizony nincs kedvem ahhoz, hogy tevékenységét a nyomtatott sajtó hasábjain reklámozzam, azaz akinek kedve van tudni, hogy ki is az, járjon utána.)

Az adott blogger ugyanis meggyőződéses rasszista. A probléma az, hogy e remek netizennek a mostanában kinyomtatott kötetéhez épp Tóta W. írt lelkes előszót. S a dolog itt fordul komolyra, s valóban a szólásszabadság felelősségéről szól. Tóta W. ugyanis soha, egyetlen alkalommal nem kérte ki magának az általa előszóval ellátott könyv szerzőjének nyíltan rasszista nézeteit. A szólásszabadságról papol általában, de konkrétan nem mer szembeszállni a rasszizmussal. Ugyan mit ér arról locsogni, hogy a net a korlátozhatatlan szabadság birodalma, és közben gyáván félrefordítani fejünket, ha kiderül, hogy az általunk támogatott, előszavunkkal szentesített blogger romagyűlölő. Bizony, bizony: a konkrét helyzet konkrét elemzése elkerülhetetlennek tűnik. Ugyan, hogy gondolja Tóta W., hogy ezután bárki komolyan veszi, amit a sajtószabadság védelmében ír, ha épp ő nem védi meg azt.

Hogyan várhatja el valaki, akinek egyetlen napig is köze lehet a nyíltan rasszistákhoz, hogy továbbra is - társadalmi értelemben - felnőtt számba vegyék. Esetemben erről többé nem nagyon lehet szó. A helyzet az, hogy az internetre éppúgy érvényes az antifasiszta minimum, mint a nyomtatott sajtóra. Ez ügyben nemigen van mód polgári pluralizmusra. Tóta W. szeretné, hogy az internet legyen szabad: ami evidens. A probléma abból is ered, hogy a szerzőhöz hasonlóan sokan nem képesek megérteni, hogy az internet a társadalmi nyilvánosság része. Megpróbálkoznék hát egy metaforával. A hálózat valóban leírható úgy, mint egy végtelen beszélgetésfolyam. Zúgó moraj, mondatok milliói percek alatt. Nincs ezen mit kritizálni, nincs ezzel mit törődni. Csakhogy időről időre egy-egy hang felerősödik. Kikerül ebből az áradatból, a mulékony mondatok folyamatosan süllyedő kontinenséből, visszhangzani kezd, sokan ismétlik, figyelnek rá. S ezekre a mondatokra már valaki válaszolni fog. Vita kezdődik azokról: ezt hívnánk hát e helyt nyilvánosságnak.

A média szabad, azaz mindenki legyen tisztában a személyes felelősségével. A sajtószabadság nemcsak azt jelenti, hogy mindenki elmondja a magáét és kész. Ő nem. A sajtószabadság a radikális kritikához való jog és kötelesség nagyszerű adománya. Érvényesen az beszélhet a sajtó szabadságáról, aki a mások szabadságát és méltóságát fenyegetőket kritikával illeti. A sajtószabadságról az beszélhet érvényesen, akinek van mondanivalója a rasszizmus ellen is, konkrétan, az adott esetnek, a helyzetnek megfelelően. Nem az a kérdés, hogy kétségbe vonjuk-e bárki jogát ahhoz, hogy összevissza beszéljen a hálón is. Ezt senki sem vonta kétségbe. A kérdés az, hogy valaki elég bátor-e ahhoz, hogy megértse: a leírt mondatoknak erkölcsi következményük van. Minden leírt mondat, minden gondolat valamit változtat a világ állapotán, minden mondattól egészen kicsit más lesz a nyelv, a magyar nyelvű írásos hagyomány. Ennek a súlyával nem tisztában lenni - elég nevetséges. Miféle íróember az, akinek annyi fantázia sem jutott, hogy belássa: magyar nyelven újságot írni annyit jelent, mint Ady, Kosztolányi, Bálint György, B.

Nagy László, Gádor Iván munkássága után írni. Ha valaki erről nem vesz tudomást, az nem mentség.

Tóta W. folyamatosan összekeveri a pimaszsághoz való kétségbevonhatatlan jogot a szellemi szabadsággal és radikalizmussal. Ez abból következik, hogy nem szállt szembe a rasszizmussal. Így hát ő nem szabad, csak pimasz. Egyetlen szó nélkül elsétálni azok mellett, akiket megvetés és fenyegetés ért, nem pusztán rossz modorra vall. Egyetlen szó nélkül elsétálni a szólásszabadság védelmezőjeként egy olyan vita mellett, amelyben a nyílt gyűlölettel találkozunk: komolytalanná teszi az összes többi locsogást. Ha Tóta W. a sajtószabadság mellett kötelezte el magát, akkor tegyen is érte valamit. Vannak tett értékű szavak. Ezek elmulasztására nincs magyarázat.

György Péter